

GEMMARVM ET LAPIDUM HISTORIA. QUAM

Olim edidit ANSELMUS BOETIUS de BOOT
Brugensis, RUDOLPHI II. Impera-
toris Medicus.

NUNC VERO

*Recensuit, à mendis repurgavit, Commentarius,
& pluribus, melioribusque Figuris illustravit,
& multo locupletiore indice auxit,*

ADRIANUS TOLL Lugd.-Bat. M. D.

Baudeloo

1643

LVGDVNI BATAVORVM,
Ex officina JOANNIS MAIRE.
elo 1o c xxxvi.

CAP. CCXLIV.

De vero Cornu Monocerotis , & an id reperiatur.

A Multis annis in tanta dignitate , & existimatione apud Gemmarios , & Principes Monocerotis Cornu , tanquam nihil præstantius ad cognoscenda , præcavenda , & superanda omnia veneri genera sit , habetur : ut auri pretium longe superet. Quia vero à multis dubitatur num animal id , cuius Cornu tam admirandas facultates habere debet in rerum natura sit , nec ne , aliis id affirmantibus , & describentibus , aliis negantibus , operæpretium puto , quandoquidem plura animalia sunt , quæ unum cornu in fronte gerunt , & proinde generaliter illis Monocerotis nomen convenit , illa omnia obiter , illorumque cornuum formam describere , ac deinde examinare quodnam illud sit , quod tantæ facultatis cornu gesserit. Nam negare tale animal quale à Plinio , Æliano & Vartomanno pro Monocrote describitur , in rerum naturâ esse , mihi prorsus ineptum videtur. Etsi enim hoc tempore complures orbis partes navigantium industria detectæ sint , quis tamen omnes Asiæ , Chynæ , Cathaiæ , Tartariæ , Africæ , Americæ angulos perlustravit , & investigavit num tale animal præ manibus sit. Affirmantibus itaque sese , & animal vidisse , ac cornu facultates experientia didicisse , tamdiu credi potest , donec exploratis omnibus mundi angulis constet , ab illis descriptum animal nullibi reperiri. Verum , ut dixi , plura sunt , quæ unum cornu gerunt , ac fortassis uni ex illis etiam si aliud nomen habeat , (ut tempore rerum nomina sæpe mutantur) contingit ut verum , & decantatum illud cornu gesserit , alteri vero

430 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
 vero etsi nomen Monocerotis seruet, & cornu
 beat, tamen viribus illis careat. Plinius libro VII
 cap. XXI. scribit in India boves solidis ungulis, &
 unicorues reperiri. Deinde paulo post. Asper
 mam feram Monoceroten esse, reliquo corpore
 equo similem, capite cervo, pedibus elephanti,
 cauda apro, mugitu gravi, uno cornu nigro, medio
 fronte cubitorum duum eminente. & Garfias a
 Horto proregis Indiæ medicus Rhinoceroten quæ
 unum cornu gestat in fronte breve, nigrum brachii
 ad conum crassitie, colore pellis asinini, & fibro
 sum, ab Indis pro Monocerote haberi scribit eius
 que cornu ab iis ad venena usurpari, verum ipse pe
 culiare hoc animal quod proprie ab authoribus
 Monoceros appellatur, Rhinoceroten esse nequa
 quam arbitrat, verumque Monoceroten ab au
 thoribus, à quibus describitur non visum existimat,
 quæque de eo audierit, hoc modo enarrat. Refe
 ram quæ à viris fide dignis accepi. Inter promon
 torium Bonæ spei & aliud promontorium de cur
 rentes nuncupatum vidisse se affirmabant terrestre
 quoddam animalis genus, licet mari etiam delecta
 retur, quod caput, & iubam equi haberet (minime
 tamen equum esse) cornu præditum, duos palmos
 oblongo, mobili, quodque nunc in dextram, nunc
 in sinistram obverteret, modo illud attolleret, mo
 do dimitteret. Id animal cum Elephante ferociter
 præliari, eiusque cornu adversus venena laudari.
 Eius experimentum factum propinato duobus ca
 nibus veneno: alterum enim canem cui dupla
 quantitate propinatum esset venenum, sumpto hu
 ius cornu pulvere ex aqua convaluisse: alium vero
 cui exigua quantitate venenum esset datum, nec ex
 hibitum hoc cornu, statim mortuum corruisse. Ha
 tenus Garfias. Aliud præterea animal est quod
 unum

*Boves
 unicornes.
 Monoceros.*

Rhinoceros.

De Monoceros.

in tantum cornu gestat in fronte quod Plinius
 Asinum Indicum vocat libro x. cap. xxxvii. nat.
 histor. & capite x. vi. ait unicornem Asinus tantum
 adicus: unicornem & bisulcum Oryx. Talos asinus
 adicus unus solidipedum habet. De asino Indico,
 Orige unicornibus mentionem fecit etiam Ari-
 st. lib. 2. de Histor. animal. cap. viii. & iii. de part.
 animal. cap. 2. acasserit Asinum Indicum cornu ge-
 re in fronte, pedesque solidos, & talos habere.
 Orygem etiam in fronte unicornem, sed scissis esse
 edibus. Quinque itaque animalia reperiuntur di-
 versa, quæ unum cornu gerunt. Bos Indicus, Rhi-
 noceros, Monoceros, Asinus Indicus, & Oryx.
 Quod autem Monocerotis nomen peculiari anima-
 li ab antiquis datum fuerit, à bove Indico, Rhino-
 cerote, & Oryge differente Eliani testimonio clare
 docetur, is enim lib. 2. de animalibus, ait se audisse
 (nam ocularis testis non est.) Monocerotem, quem
 vocant cartaronum magnitudine ad confirmatæ
 ætatis equum accedere, iubaque, & pilis fulvum
 esse, pedum, & totius corporis bonitate excellere,
 atque similiter ut elephas pedum digitis indivisis
 esse, apri caudam habere, inter supercilia cornu
 uno, eodemque nigro non levi quidem, sed versu-
 ras quasdam naturales habente, atque in acutissi-
 mum mucronem desinente ornatum existere, om-
 niumque maxime animalium absonam vocem, &
 contemptam mittere, & ad alias quidæ bestias ad se
 accedentes mansuescere, cum gregalibus vero suis
 pugnare, neque modo cum maribus naturali qua-
 dam contentione dissidere, sed contra etiam fæmi-
 nas certare, pugnamque usque ad mortem ingra-
 vescere. Nam & maximo robore præditus, & ex-
 pugnabili cornu armatus est, desertissimas regio-
 nes persequitur, simul, & errat. Notandum hic
 Elia-

*Asinus In-
dicus uni-
cornis.*

*Oryx uni-
cornis.
Quinque
animalia
uno cornu.*

*Monoce-
ros habet
nigrum
cornu.*

Ælianum nullas facultates Cornu Monoceros describere. De Asino porro Indico Ælianus lib. frequentia scribit. Sylvestres Asinos equis magnitudine non inferiores, apud Indos nasci cepi, eosque reliquo corpore albos, capite vero purpureo, oculisque nigris esse, cornuque in fronte gerere, cuius superius puniceum, inferius autem album, medium vero nigrum sit. Atque non omnes quidem Indos, sed potentiores cum tanquam armillis quibusdam brachia, & Cornua certis spatiis auro ornamunt, ex ipsis bibere solere. Ex hoc Cornu bibentem ab insani- bilibus morbis tutum fieri, neque eum ipsum convulsionibus corripi, neque sacro morbo, neque venenis ullis ferunt. Quinetiam si quid prius pestilens biberit, tum id vomere tum ad sanitatem redire. Ex quibus duobus Æliani locis facile colligi potest Asini Indici Cornu id esse, quod ab omnibus expetitur ad venena, & nequaquam Monocerotis Cornu quod uno tantum, eoque nigro colore prædium est, & versuras habet, ac passim à Principibus pro vero Monocerotis Cornu ostenditur, omni facultate adversus venena carens. Causa cur facultates quas Cornu Asini Indici habet, attributæ fuerint Monocerotis Cornui, nomen Monocerotis, quod ut ante dixi, Asino Indico tribui potest, fortassis fuit. Unicorn enim est animal Asinus Indicus, non minus quam proprie dictum Monoceros. An autem hoc animal quod à Garcia ab Horto describitur Monocerotis nomine, & prope caput bonæ spei reperitur idem sit cum Asino Indico ex signis, & notis non satis deprehendi potest. Vartomannus se duos vidisse Monoceros testatur, traditque unum Cornu, equi magnitudinem habere, crura pedes.

*Vires ad
omnes
morbos, &
venena.*

les, & caput cervi, pili colorem balium, equi iuvam rariorem, coxas villosas, & mansuetum esse animal. Hæc descriptio cum Æliani descriptione satis convenit ita ut idem animal describi videatur.

Quod ad Orygem attinet, nunc incertum est quodnam animal fuerit. Certum tamen est capræ sylvestris speciem fuisse, quæ unicum cornu gestat. Nunc aliqui mosci capreolum, vel gasellam, aut pygargum esse autumant, quibus tamen animalibus aliqui unum tantum cornu, aliqui duo tribuunt.

De Oryge.

Reperiuntur apud Principes, & Magnates variæ particulæ Cornuum, nomine Cornuum Monocerotis. Sed hætenus (etiãsi plures quam viginti differentias collegerim) nunquam particulam Asini Indici Cornui similem deprehendi. Quotquot habeo omnes nigrescunt, pallescunt vel albicant, ita ut ebur, cervinum cornu, aut *b* Rosmari dentem referant, aut si è terra erutæ fuerint, ibi ætate exesas, mollioresque redditas quis iudicare possit. Habuit mater fratriæ meæ particulam à cornu satis magno, quod multis millibus venditum fuerat, abscissam, qua mira præstitisse matrem affirmabat. Erat illa particula eboris instar albissima, intrinsecus concava, ut cornua esse solent. Exterior pars crassitie pellicis porcinae fere pellucida, ac ad flavedinem tendens conspiciebatur, exacte lardum porcinum cum sua pelle in cornu transmutatum dixisses. Ab interiori enim, & albissima parte ad amussim lineola distinguebatur id quod cutim porcina referat. Durissimum fuerat hoc cornu, vixque lima superari poterat, odorem etiam qualem cornua omnia dum lima fricantur edere solent, emittebat. Sed neque hoc Cornu Monocerotis, aut Asini Indici fuit. Nec refert cum natura etiam aliorum animalium cornu,

*Rosmari
dens pro
Monocero-
te.*

E c

vir-

434 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
 viribus, & facultatibus dicare possit. Cornu
 perfecto Cervinum multorum experientia non exis-
 adversus venena habet vires, ita ut recte deficiat.
 Asini Indici Cornu in illius locum substitui possit.
 Dum Venetiis essem ante annos viginti quinque
 duo Cornua mihi ostensa fuerunt à quodam sim-
 plicista rerum exoticarum studiosissimo, unum
 quatuor pedum ad minus longitudine, ovi gallina-
 cei maioris circa basin crassitie, quod paulatim de-
 sinebat in mucronem obtusum, color externus
 erat eburneus, internus albissimus; à basi ad mu-
 cronem fere strias habebat, dicebat ille cornu esse
 Hyppopotami animalis, ac verum Unicornu, facul-
 tatibusque Unicornui attributis præditum. Hyppo-
 potamum sæpe depictum vidi, & antiqui Roma-
 norum Imperatores illius effigiem tum in nummis
 tum symbolis exhibuerunt; verum absque cornu,
 cuius autem animalis hoc cornu fuerit hætenus sci-
 re non potui. Visum tamen mihi fuit Rosmari den-
 tem esse. Alterum cornu sex pedes longum fuit,
 ad basin ovi columbini maioris, aut ovi gallinacei
 minoris crassitie, paulatim in acutum mucronem
 desinens, intus ad pedum duorum longitudinem à
 basi concavum. Color externus fere niger fuit, ut
 ligni guaiaci nucleus interior etiam niger esse solet.
 Tanto lævore præditum erat, ac à basi versuras
 paulatim ad mucronem tam eleganter æqualique
 distantia procedentes habebat, ut arte elaboratum
 fuisse videretur. Id non Monocerotis Cornu, sed
 Gazellæ esse, (quam aliqui mosci capreolum vo-
 cant & Unicornem faciunt, sed errore, ut Gesnerus
 notavit) dicebat. Nam Gazella aliis aliud animal
 est, & à musci capreolo diversum, fortassis Pygar-
 gus, quem aliqui etiam Unicornem faciunt, capræ-
 que sylvestris speciem. Verum gemmarius, aut sim-
 plicista

Plicista ille qui hoc cornu habebat, Gazellam duobus huiusmodi cornua proferre, sed curua assererat, curvaturam vero tolli aqua calida, mollescere in illa cornu, ac postea manu in rectitudinem cogi. Id profecto Cornu vero Monocerotis animalis cornui omnibus notis respondebat, atque proxius cornu habui, licet ille aliter senserit. Nam huiusmodi viris parum exercitatis à mercatoribus quibus credunt, facile imponitur: fortassis, quia ad venena expellenda, & arcenda vires non habuit, pro Monocerotis Cornu habere noluit, cum tamen, ut dixi, Monocerotis Cornu viribus illis careat. Simile plane Cornu vidi apud Philibertum. De Bois-mercatozem Pragensem, qui id à legato Ducis Moscoviæ Pragæ degente pignoris loco ad se pro mille ducatis receperat. Sed cum nullæ ipsius ad venena vires deprehensæ fuissent: iudicatum fuit à gemmariis Monocerotis Cornu non esse, licet omnibus notis attestantibus fuerit.

Qui itaque cum effectu verum Unicornu cupit, is sibi vel Asini Indici Cornu, vel Rhynocerotis, vel *Electio.* illud quod lardi porcini faciem repræsentat, vel etiam Fossile, quod prius ebur, cornu cervinum, lignum iuglandis, aut fraxini, vel etiam alterius materiæ ad venena commendatæ, fuerat, & medullam linguæ adhærentem, albam odoratam in vino bullientem continet, sibi procuret. Ita enim voti compos fiet, nec exigui momenti ad venena quævis habebit medicamentum.

a *Libro 1. Aromatum, & simplicium historia cap. 14.*

b *Rosmarini dentem pro Unicornu venditum fuisse testatur Petrus Bellonius observationum suarum lib. 1. cap. 14. Cuius hæc sunt verba. Quisnam obsecro è veteribus tum Græcis, tum Latinis fidem facit, rei*

Ec 2

incogni-

436 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
*incognita, portiunculam, quam tamen plerumque
 scimus esse dentis illius, quem Galli Robart, septentrionalis maris accola (ut & Olaus Magnus) non
 appellant, trecentis ducatis aestimari debere? In
 nim data nobis sunt fragmenta inspicienda, ut
 agnosceremus, quæ pro Unicornu trecentis ducatis
 empta fuerant, quum tamen orbiculi essent à dæmonibus
 Robart, & plura ad Unicornu pertinentia, ut tractat.*

C A P. CCXLV.

De lapide Crucifero.

AD Cornuum Fossiliū genera non inepte referri potest lapis Crucifer bubuli cornu magnitudine, & facie, qui dum transversim scinditur in planos orbiculos crucem nigro colore refert. Reliqua superficiei pars cineritium habet colorem, cui interdum ruber intermixtus videtur. Extrinsecus et cinereo nigrescit, maculisque interdum nigris distinguitur, ac tactu inæqualibus. Tam mollis est, ut cultro facile ab eo pulvis albus abradi possit. Invenitur viginti milliaribus à fano Divi Iacobi in Compostella Hispaniæ. Fertur gestatus ut carnem tangat, sistere sanguinem undecunque fluentem, præterea lactis ubertatem efficere, ac dæmonia arcerere, febres etiam omnes curare collo appensus dicitur,

C A P. CCXLVI.

De Cornu Ammonis.

Ammonis Cornu speciem Cornu arietini in se revoluti refert, ac aurei coloris armatura, obductum